ויקהל

א. כתב הרמב"ם בהל' שבת[1]: "ה־מבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל, והמבעיר גדישו של חבירו כו' חייב אע"פ שהוא משחית מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה דעתו כו' מתקנים הן אצל יצרן הרע. וכן המדליק את הנר או את העצים בין להתחמם בין להאיר הרי זה חייב".

והנה ידועה שיטת אדמו"ר הזקן (בדעת הרמב"ם) בגדר מלאכת מבעיר[2], ש"ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש", ד"אע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש"[3], ומוכיח כן ממ"ש הרמב"ם (בסיום הלכה זו) "גבי חימום ברזל באור" ["המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב"] ובמגיד משנה שם "שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור כו' מבעיר" — אע"פ שבחימום ברזל אין שום כליון; וממשיך אדה"ז, שכן משמע גם מהדין[4] (שהובא ברמב"ם כאן) "דהמדליק[5] הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב"[6].

ובצפנת פענח[7] מביא עוד ראי' ש־שיטת הרמב"ם היא ד"גדר הבערה" אינו "מה שעל ידי זה כלה מה שדולק" אלא "מציאות האש" — מהא דקי"ל (כפסק הרמב"ם כאן) דמבעיר כל שהוא ג"כ חייב, ד"אם הוה משום דבר הנדלק הוה צריך שיעור כל אחד כפי מה שהוא".

ועפ"ז צע"ק לשון הרמב"ם וסדר דב־ריו בהלכה זו, דבתחלה (וכעיקר הגדרת המלאכה) נקט הבערה בשביל האפר, ורק לבסוף נקט גם הבערה בשביל האש עצמה ("להתחמם" או "להאיר").

להסברא[8] שמלאכת מבעיר גדרה "שריפת וכליון העצים", ניחא הא שנקט הדוגמא ד"צריך לאפר", כי צורך זה שייך לגוף המלאכה (שריפת וכליון ה־עצים), שהרי האפר נוצר מכליון העצים, ורק אח"כ יש מקום להוסיף, דגם כשאין הצורך בהאפר (הנוצר מכליון העצים), אלא בחמימות ואור (האש), חייבים ג"כ משום מבעיר:

אבל כיון ששיטת הרמב"ם היא שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש", הו"ל להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "ה־מדליק את הנר . . בין להתחמם בין ל־

---

1) פי"ב ה"א.

2) בשו"ע שלו ריש הל' יו"ט (סתצ"ה ס"ב).

3) אדה"ז בקו"א שלו שם סק"ב.

4) "בגמ' דכריתות", והוא שם כ, א (הובא במגיד משנה).

5) ל' אדה"ז שם.

6) ובשו"ת אבני נזר או"ח סרל"ח הקשה ע"ז, וס"ל שמלאכת מבעיר היא "כילוי הדבר". ע"ש. וראה דברי הצפע"נ שבהערה הבאה והערה 8. ואכ"מ.

7) שו"ת דוויגסק ח"ב סל"ה [ושם, שב"גדר הבערה יש בזה מחלוקת גדולה ועיון רב אם המלאכה הוא מציאות האש . . או מה שע"י זה כלה מה שדולק", ומסיק ש"שיטת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל הוא שהחיוב הוא עצם הדבר"]. ועד"ז בצפע"נ לרמב"ם הל' תרומות ל, ג־ד.

8) כדעת האבני נזר שם. וראה צפע"נ הל' תרומות שם, ד"בכ"מ מוכח דהחיוב הוא רק בשביל הנפעל שנעשה ע"י האור" (אלא שמסיק (כנ"ל) ש־שיטת הרמב"ם אינה כן).

האיר", שחמימות ואור הוא צורך בגוף האש – ואמאי התחיל מהדוגמא ד„צריך לאפר", שהאפר נוצר על ידי „כליון ו־שריפת העצים"[9]?

ב. בפשטות יש לומר:

מ"ש הרמב"ם שמבעיר חייב רק כש־הוא „צריך לאפר", וכן „בין להתחמם בין להאיר", אינו אלא (כמפורש ברמב"ם כאן) שלא יהי' מקלקל[10] (ולא משום דאי לאו הכי הוי מלאכה שא"צ לגופה, שהרי לדעת הרמב"ם[11] חייבים גם על מלאכה שא"צ לגופה).

ועפ"ז יש לבאר הטעם שהתחיל ב־הבערה באופן „שיהא צריך לאפר", לפי־שבאופן זה מודגש יותר שאין כאן שום ענין של השחתה וקלקול, אפילו מצד גוף הפעולה דשריפת וכליון העצים, דכיון שהוא צריך לאפר, נמצא, שאין כאן מעשה של השחתה וכליון (ביטול מציאות העצים), אלא מעשה של תיקון, שעושה (ומהפך) את העצים לאפר (שהוא צריך לו)[12]. משא"כ כשמדליק את הנר „בין להתחמם בין להאיר", הרי אע"פ שכוונת האדם היא בשביל תיקון הנעשה ע"י האש (חימום או אור), מ"מ, הרי יש צד קלקול בפעולה זו, קלקול העצים בשביל התיקון שע"י האש[13].

אבל אין זה ביאור מספיק, כי סו"ס, כיון ש„עיקר החיוב . . משום ריבוי ה־אש", הי' צריך להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכת מבעיר, שהאדם עושה את ה־מלאכה בשביל כוונת המלאכה עצמה (הוצאת האש), והיינו שצריך לאש גופא (בשביל חמימות האש או אור האש[14]).

[ויש להוסיף ולהעיר: עיקר הצורך וההכרח לשלול שמבעיר אינו מקלקל, הוא להסברא שמלאכת מבעיר היא „שריפת וכליון העצים", שלפ"ז נמצא, שבעצם הוי מלאכת מבעיר מלאכה של קלקול (שריפה וכליון), ומובן ההכרח להדגיש תיכף בתחילת תיאור המלאכה, שחייבים עלי' רק כשאינה (אלא) השחתה וקלקול[15]; אבל כיון שלדעת הרמב"ם

---

9) בפשטות מקורו של הרמב"ם הוא בל' הש"ס (שבת קו, א. ב"ק לד, סע"ב) „מבעיר בצריך לאפרו" (כמ"ש במ"מ שם). אבל בש"ס שם ה"ז רק אוקימתא לתרץ ל' הברייתא „כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר", דהברייתא קאי ב„צריך ל־אפרו" שלכן אינו מקלקל גמור וחייב עליו (וראה גם מ"מ שם „שאע"פ שאין תועלת האפר כנגד קלקול חפצים חייב"). אבל לא שזהו עיקר האופן דמלאכת מבעיר, דאדרבה, כשמוציא אש להתחמם או להאיר, מעיקרא אינו בגדר מקלקל, כמפורש במאירי שבת שם ד„אלו תקון גמור הוא". ע"ש. ועד"ז בתוס' הרא"ש שבת שם (נעתק גם בשטמ"ק ב"ק שם). וראה חי' הרשב"א ב"ק שם הטעם שנקט ר' יוחנן „צריך לאפרו" ולא „צריך לאפות פתו".

10) וכ"ה בש"ס (שבת וב"ק שם), דמ"ש „מבעיר בצריך לאפרו" הוא לפי שבלא"ה הוי מקלקל [אלא שלשיטת רש"י שבת שם, ה"ז תלוי במלאכה שאצל"ג. ע"ש. ואכ"מ].

11) הל' שבת פ"א ה"ז.

12) אבל בפרש"י שבת שם: „בצריך לאפרו . . דאע"פ דמקלקל הוא אצל המלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים", ומשמע דגם לגבי העצים הוי מקלקל (וראה גם רש"י שם ד"ה וברייתא). וראה מגיד משנה שנעתק לעיל הערה 9. וראה כס"מ כאן (בשם הרמ"ך) ד„בודאי המבעיר קורה אחת משום האפר מקלקל הוא".

13) ראה גם רש"י שבת שם ד"ה וברייתא.

14) ולהעיר, שמלאכת מבעיר במשכן היתה ב־שביל בישול הסממנין (רע"ב שבת פ"ז מ"ב. ועוד), ולא משום שהי' „צריך לאפרו".

15) ע"ד חובל (ראה רמב"ם הל' שבת פ"ח ה"ז־ח), „בוצע . . המפריש את הארוג" (שם פ"ט ה"כ), קורע (שם פ"י ה"י), מוחק (שם פי"א ה"ט) – שכולן הן (במהותן) פעולה של קלקול, ולכן מוכרחת ה־הדגשה שהחיוב הוא רק כשיש תיקון.

„עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש", א"כ תוכנה של מלאכת מבעיר אינו ענין של קלקול (שריפה וכליון) אלא ענין של תיקון, „הוצאת האש או שמרבה האש").

ומזה מובן, דגם לפמ"ש אדמו"ר הזקן ש„ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש", מ"מ, עיקר גדר מלאכת מבעיר הוא כשהוא „צריך לאפר", ולכן מתחיל הרמב"ם באופן זה, וממשיך „וכן המדליק את הנר . . בין להתחמם בין להאיר ה"ז חייב", דאע"פ שבאופן זה אינו צריך לאפר, מ"מ „ה"ז חייב".

ג. ויש לבאר זה (בפנימיות הענינים), ובהקדים, של"ט מלאכות האסורות ב־שבת הן המלאכות שעשו במשכן[16], שמ־זה גופא מובן, שאע"פ של"ט מלאכות דשבת הן עבודות של חול (שלכן אסו־רות ביום קדוש דשבת), מ"מ, בשרשן ומקורן בקדושה (כידוע שכל דבר שב־עולם שרשו ומקורו בקדושה) הרי הן עבודות כלליות ועיקריות של איש יש־ראל בעבודתו לקונו, לעשות מהעולם דירה ומשכן לה', „ועשו[17] לי מקדש ו־שכנתי בתוכם".

וכן הוא בענין פרטי התנאים וה־גדרים דהל"ט מלאכות דשבת, הקובעים מהי (אב) מלאכה שחייבים עלי', יסודם ועיקרם הוא כפי שהם מלאכות בעבודת האדם לקונו, שאין העבודה נחשבת עבו־דה שלימה בלי תנאים וגדרים אלה, אלא שמזה משתלשל אח"כ לענין מ־לאכת שבת, שבלי תנאים וגדרים אלה אין היא מלאכה שחייבים עלי' בשבת.

ועפ"ז יש לומר בענינו, שהטעם ה־פנימי שקבע הרמב"ם בתחילת מלאכת מבעיר האופן דמבעיר כש„צריך לאפר" (אע"פ ש„עיקר החיוב . . משום ריבוי האש"), הוא לפי שענינה של מלאכת מבעיר בעבודה רוחנית מחייב ש„יהא צריך לאפר".

ד. ביאור הענין:

כתיב[18] „נר ה' נשמת אדם", ומלאכת „מבעיר" בעבודת האדם ענינה הדלקת ה„נר" דהנשמה שיהי' בוער באהבה כ־רשפי אש לה'.

והנה מבואר בתניא[19], דכשם שאור הנר „מתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה . . אף שע"י זה יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו במציאות בשרשו . . כך נשמת האדם . . חפצה וחשקה ב־טבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה"", היינו שענינה של „אש" הנשמה הוא רשפי אש האהבה לה' הגורמים לאדם לעלות למעלה בכלות הנפש לה'.

וזהו גם הביאור הפנימי בזה ש־„המבעיר (אפילו) כל שהוא", שמלאכת מבעיר אין לה שיעור (בכמות) — לפי שענין מלאכת מבעיר בעבודת השם הוא התנועה דמסירת נפשו לה', שחפץ זה „ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה . . הגם שתהי' אין ואפס ותת־בטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הרא־שון"[20], מקורו בנקודת היהדות, שהיא

16) שבת מט, ב. וראה שם צו, ב. ב"ק ב, סע"א. ועוד.

17) תרומה כה, ח.

18) משלי כ, כז.

19) רפי"ט.

20) ל' התניא שם.

„חלק אלקה ממעל ממש"[21], ולכן לא חשוב בזה הכמות, כי היא נקודה פשוטה שלמעלה מהתחלקות, דגם ב„כל שהוא" ישנה כל (האיכות של) נקודת הנפש.

ובזה מוסיף הרמב"ם, שביחד עם זה צריך להיות התנאי „והוא שיהא צריך לאפר":

„אפר" הרי הוא החלק היותר גשמי וחומרי של הדבר הנשרף באש, ובלשון אדמו"ר הזקן[22], דכאשר שורפים עץ הרי ג' היסודות דאש רוח ומים שבעץ „חלפו והלכו להם וכלו בעשן", משא"כ האפר הנשאר הוא „העפר שבו היורד למטה ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים . . הוא חומרי יותר מכולן".

וזהו התנאי במלאכת מבעיר „שיהא צריך לאפר": תכלית הבערת אש הנשמה צריכה להיות לא בשביל העלי' (האש) לחוד — „ליפרד ולצאת מן הגוף" — אלא בשביל ההמשכה[23], „צריך לאפר", שהאדם ירגיש שהוא צריך לגשמיות העולם, היינו שהוא צריך להשאר נשמה בגוף ולעסוק עם גשמיות העולם לבררה ולזככה וכו'. ואדרבה, זוהי תכלית הבערת אש הנשמה, דזה שנתעורר ברשפי אש האהבה עד לרגש של כלות הנפש וחפץ לידבק בשרשו ומקורו, הוא אך כדי שמזה יבוא לידי תוספת חיזוק בעבודה בקיום התורה והמצוות בהיותו נשמה בגוף בעוה"ז הגשמי.

והיינו, לפי שכל ענין מלאכת המשכן — שהיא היא מקורה של ל"ט מלאכות — הוא להשלים כוונת בריאת העולם, שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים[24], וכן הוא במשכן הפרטי שבכאו"א (כמחז"ל[25] עה"פ[17] „ושכנתי בתוכם — בתוך כאו"א מישראל"), שענין מלאכת המשכן הוא מה שהאדם צריך לעשות את העולם דירה ומשכן לו ית'. ולכן אין מלאכת מבעיר בשלימות עד ש„יהא צריך לאפר", שיורגש, שכוונת הבערת האש האלקי שבנשמתו היא בשביל „העפר", עשיית דירה לו ית' בתחתונים.

ה. ובעומק יותר:

אין פירוש הדברים, שהבערת האש (כלות הנפש דהנשמה) ו„צריך לאפר" הם שני הפכים, אלא שכיון שתכלית הכוונה היא לעשות העולם דירה לו ית', לכן תכליתה של התעוררות אש האהבה צ"ל בשביל ה„אפר", בירור וזיכוך גשמיות העולם — אלא עוד זאת, שהתנאי ד„צריך לאפר" הוא הבחינה שהבערת אש הנשמה היא כדבעי. דכאשר התעוררות רשפי אש האהבה לה' היא בשלימות, אזי אש הנשמה גופא מכריח ש„צריך לאפר".

וההסברה בזה[26]:

כיון שהענין ד„דירה בתחתונים", עשיית עולם הזה לדירה ומשכן לו ית', היא כוונת העצמות, מה שהוא ית'

---

21) תניא רפ"ב.

22) תניא אגה"ק סט"ו (קכא, ב).

23) וזהו הטעם הפנימי שגדר מלאכת מבעיר (לדעת אדה"ז) אינו „כליון ושריפת העצים" אלא „הוצאת האש או שמרבה האש", היינו הרצוא צ"ל לא בשביל ענין של כליון וביטול הגשמיות (רצוא בלי שוב), אלא דוקא בשביל ההמשכה למטה, להרבות אור (אש) הקדושה בעולם. וראה הערה 27.

24) תניא פל"ו. וע"ש פל"ד.

25) לקו"ת נשא (כ, סע"ב) בשם „ארז"ל". וראה אלשיך תרומה עה"פ. ראשית חכמה ש' האהבה פ"ו (ד"ה שני פסוקים). של"ה חלק תושב"כ פ' תרומה (שכה, ב. שכו, ב). ועוד.

26) ע"ייג"כ ד"ה אחרי מות תרמ"ט ספי"ב (סה"מ תרמ"ט ע' רנז).

„נתאווה" אלי', הרי מובן, דככל שהאדם עולה למעלה יותר, ומתקרב יותר ל־שרשו ומקורו „בה' חיי החיים ב"ה"[20], הרי הוא מרגיש יותר את הנחיצות וה־הכרח לירד למטה ולהתעסק בבירור וזיכוך העולם, לעשותו דירה ומשכן לו ית', כיון שרק בכך ממלאים כוונת העצמות.

ונמצא, שאימתי הוי הבערת אש הנשמה מלאכה ועבודה בשלימות, שחפץ הנשמה לידבק בו ית' הוא בשלימות והיא עלי' באמת — רק כשמביאה לידי המשכה למטה — „(צריך ל)אפר"[27].

(משיחות ש"פ יתרו תשמ"ט, ש"פ ויקהל תש"ד)

---

27) אלא שמ"מ גם אם מבעיר אש נשמתו „ל־התחמם" או „להאיר" הוי מלאכה, דאע"פ שלא נר־גש בהרצוא כוונת השוב (וחסר בשלימות הכוונה כו'), מ"מ כיון שע"ז נתוסף אצלו בחמימות ואור הקדושה ה"ז מלאכה.

ויש לומר, שבלשון „להאיר" נרמז גם, שכוונת האדם בההבערה צ"ל (לא רק שהוא יהי' „מואר", אלא) גם להאיר את העולם.